

Käsitä käsitteet, tartu termiin – perehdytys sanastotyön perusteisiin

© Sanastokeskus TSK ry

Sanastokeskus TSK ry

- käsiteanalyysiin erikoistunut asiantuntijaorganisaatio
- tarkoitus:
 - saada aikaan sanastoja ja ontologioita sekä kehittää sanasto- ja ontologiatyön metodiikkaa ja työkaluja
 - tietojärjestelmien semanttisen yhteentoimivuuden ja digitaalisten palveluiden kehittämisen tukeminen
 - viestinnän selkeyttäminen
 - organisaatioiden toiminnan tehostaminen
 - suomen kielen käyttöalan kaventumisen ehkäiseminen
- lisätietoa: <http://www.tsk.fi/tsk/>

Sisällöstä

- Tämä Sanastokeskuksen laatima aineisto sisältää tietoa sanastotyön
 - periaatteista
 - hyödyistä.
- Aineistossa käsitellään seuraavia aiheita
 - käsitteiden analysointi
 - määritelmän kirjoittaminen
 - termien valinta
 - sanastotyön kulku.
- Aineistoon sisältyvät esimerkit ovat yksinkertaistettuja.

Erikoiskielen merkitys viestinnässä ja tiedonsiirrossa

- Erikoiskieli on tärkeä työkalu monissa arjen tilanteissa esimerkiksi työelämässä.
- Käyttämämme erikoiskieli vaikuttaa toimintaympäristöömme esimerkiksi silloin, kun
 - jaamme tietoa toisten toimijoiden kanssa
 - kehitämme digitaalisia palveluita
 - kirjoitamme asiakirjoja tai artikkeleita
 - pidämme luentoja tai esityksiä.
- Siksi on tärkeää käyttää täsmällisiä termejä ja sopia siitä, missä merkityksessä termejä käytetään.

Sanastotyön tarve

- Jos termien käyttöön ei kiinnitetä huomiota, samaa termiä voidaan käyttää useissa eri merkityksissä samalla erikoisalalla ja jopa yhden organisaation sisällä, ja tällöin syntyy helposti väärinkäsityksiä
 - toiminto – toiminnan vaihe vai organisaatioyksikkö?
 - palvelu – toiminta vai toiminnan lopputulos?
- Väärinkäsityksiä ja termien käyttöön liittyviä selvittelyjä voidaan vähentää tekemällä sanastotyötä, jossa
 - käsitteiden sisältö analysoidaan
 - käsitteitä tarkastellaan suhteessa toisiinsa
 - toisiinsa liittyvistä käsitteistä muodostetaan kokonaisuuksia (käsitejärjestelmiä).

Sanastotyön hyödyt

- Sanastotyö ja sen tulokset ovat tiedonhallinnan väline:
 - sanastotyön tulosten kokoaminen helposti käytettäväksi (esimerkiksi termipankkiin) tehostaa työskentelyä
 - termisuositukset tukevat termien yhdenmukaista käyttöä
 - tiedon löytäminen helpottuu
 - tekstin luettavuus paranee
 - oppiminen helpottuu
 - käsitteiden määritelmät ja käsitteiden väliset suhteet tukevat
 - tiedonsiirtoa ja saman tiedon hyödyntämistä monessa käyttötarkoituksessa
 - ohjelmistojen ja digitaalisten palvelujen kehittämistä ja käyttöä.

Sanastotyön perusteet – käsitteet, käsitepiirteet ja -suhteet

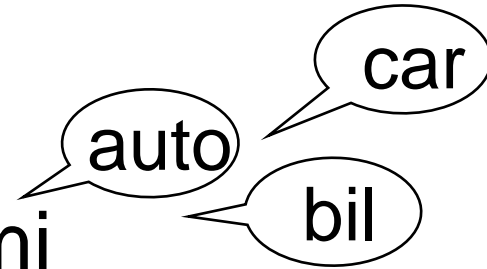
Käsitteet

käsite

tarkoite

termi

määritelmä "ajoneuvo, jossa on kori, moottori ja vähintään 4 pyörää"

Käsitteet (1/2)

- Sanastotyön lähtökohtana on aina käsite, ei sana tai termi.
- Käsitelähtöisessä sanastotyössä keskitytään käsitteen merkityssisältöön:
 - valitaan määriteltävä käsite
 - laaditaan käsitteen määritelmä (ja mahdollisesti määritelmää täydentävä huomautus)
 - sovitaan, millä termillä käsitteeseen viitataan.
- Esimerkki:
 - Sanastotyön alustavana tarkoituksena on määritellä auto. Kun käsitettä analysoidaan, huomataan että määriteltävä käsite onkin tietyn tyyppinen auto: henkilöauto. Määritelmä kirjoitetaan kuvaamaan henkilöautoa ja auto-termin sijaan suositetaan tarkempaa henkilöauto-termiä.

Käsitteet (2/2)

- Käsite on mielikuva, jonka muodostamme, kun ajattelemme jotain ympäröivään maailmaan liittyvää asiaa.
- Käsite on keino tiedon jäsentämiseen.
- Kukin meistä voi muodostaa omanlaisensa mielikuvan esimerkiksi autosta. Mielikuvat ovat kuitenkin samankaltaisia ja näin muodostamme ymmärryksen siitä, mitä piirteitä käsitteeseen tulee kuulua, jotta kyseessä olisi auto.
 - moottoriajoneuvo
 - liikkuu pyörillä
 - jne.

Käsitteisisällöstä sopimisen merkitys

- Kaikessa viestinnässä ja tiedonsiirrossa on tärkeää, että olemme yhtä mieltä käsitteen sisällöstä.
- Sopimalla käsitteiden sisällöstä vältämme väärinkäsityksiä, emmekä puhu toistemme ohi.
- Erityisesti erikoisalojen termejä käytettäessä on tärkeää, että termin merkitys (käsitteen sisältö) ymmärretään oikein, jotta viestintä olisi selkeää, tai jotta tiedonsiirrossa ei tapahtuisi virheitä.

Käsitepiirteet (1/2)

- Käsitteiden määrittely alkaa käsitepiirteiden tunnistamisesta.
- Mielikuva, jonka muodostamme ajatuksissamme autosta, koostuu niistä käsitepiirteistä, jotka ovat yhteisiä kaikille autoille:
 - Autoissa on esimerkiksi kori, moottori ja pyörät.
- Jotta voisimme tunnistaa käsitepiirteitä, tarvitsemme tietoa erikoisalasta, jolle käsite kuuluu.
 - Esimerkiksi auton määrittelemiseen voidaan tarvita tietoa muun muassa ajoneuvolainsäädännöstä.

Käsitepiirteet (2/2)

- Osa auton käsitepiirteistä on myös moottoripyörän käsitepiirteitä, sillä myös moottoripyörässä on moottori ja pyörät.
- Yhteiset käsitepiirteet tekevät käsitteistä auto ja moottoripyörä samantyyppisiä: ne molemmat ovat moottoriajoneuvoja.

Käsitepiirteet ja käsitesuhteet

- Kaikilla käsitteillä on käsitepiirteitä, mutta vain osa käsitepiirteistä on olennaisia tietyn käsitteen määrittelyn ja ymmärtämisen kannalta.
 - Esimerkiksi käsitepiirre **väri** voi olla olennainen kasvi- tai eläinlajia määriteltäessä, mutta auto-käsitettä määriteltäessä se on epäolennainen.
- Käsitteeseen kuuluvien käsitepiirteiden joukko on aina ainutkertainen.
 - Yhteiset käsitepiirteet ilmaisevat käsitteiden samankaltaisuutta.
 - Erilaiset käsitepiirteet erottavat käsitteet toisistaan.
- Käsitepiirteiden avulla käsitteet voidaan suhteuttaa toisiinsa.

Tehtävä 1

Mitkä seuraavista käsitepiirteistä ovat yhteisiä henkilöautolle ja pakettiautolle ja mitkä käsitepiirteistä kuuluvat vain jommallekummalle käsitteistä (erottavat käsitepiirteet)?

- autossa on kori
- enintään kahdeksan matkustajapaikkaa
- henkilöiden kuljetusta varten
- kulkee tiellä
- autossa on moottori
- vähintään neljä pyörää
- tavarankuljetusta varten
- enintään kaksi matkustajapaikkaa

1. tehtävän ratkaisu

- Yhteiset käsitepiirteet
 - autossa on kori
 - autossa on moottori
 - kulkee tiellä
 - vähintään neljä pyörää
- Erottavat käsitepiirteet
 - tarkoitettu tavaran kuljetukseen (pakettiauto)
 - tarkoitettu henkilöiden kuljetukseen (henkilöauto)
 - enintään 2 matkustajapaikkaa (pakettiauto)
 - enintään 8 matkustajapaikkaa (henkilöauto)

Tehtävä 2

- Mitkä seuraavista käsitepiirteistä ovat yhteisiä minibussille ja henkilöautolle ja mitkä käsitepiirteistä kuuluvat vain jommallekummalle käsitteistä (erottavat käsitepiirteet)?
 - autossa on kori
 - enintään kahdeksan matkustajapaikkaa
 - henkilöiden kuljetusta varten
 - enemmän kuin kahdeksan matkustajapaikkaa
 - paino enintään 5000 kg
 - autossa on moottori
 - vähintään neljä pyörää
 - paino enintään 3500 kg

2. tehtävän ratkaisu

- Yhteiset käsitepiirteet
 - autossa on kori
 - autossa on moottori
 - henkilöiden kuljetusta varten
 - vähintään neljä pyörää
- Erottavat käsitepiirteet
 - enemmän kuin kahdeksan matkustajapaikkaa (minibussi)
 - enintään kahdeksan matkustajapaikkaa (henkilöauto)
 - paino enintään 3500 kg (henkilöauto)
 - paino enintään 5000 kg (minibussi)

Käsitesuhteet (1/2)

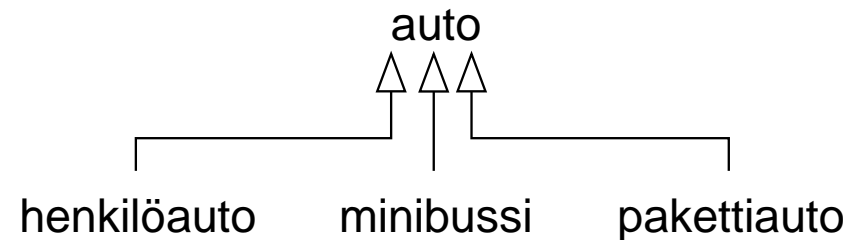
- Käsitesisältöjä selvittäessä täytyy ottaa huomioon sekä käsitepiirteet että niiden perusteella muodostuvat käsitesuhteet.
 - Kun tarkastellaan esimerkiksi käsitettä auto, käsitesuhteiden selvittämiseksi tulee ottaa huomioon muut ajoneuvot ja muita liikenteeseen liittyviä käsitteitä – muutoin jokin olennainen käsitepiirre voi jäädä huomaamatta.

Käsitesuhteet (2/2)

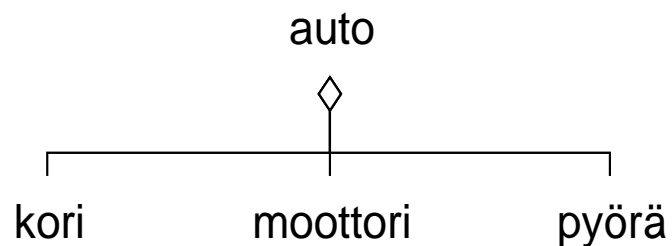
- Mikään käsite ei esiinny yksinään, vaan kaikilla käsitteillä on suhteita toisiin käsitteisiin.
- Sanastotyössä käsitesuhteet jaetaan hierarkkisiin, koostumus- ja assosiatiivisiin suhteisiin.
- Käsitteet ja niiden väliset suhteet muodostavat käsitejärjestelmän, joka voidaan kuvata systemaattisesti käsitejärjestelmäkaavion avulla.

Käsitesuhdetyypit merkintätapoineen

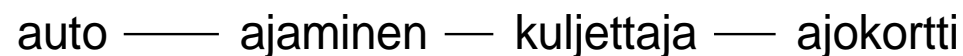
- Hierarkkinen suhde

- Koostumussuhde

- Assosiatiivinen suhde

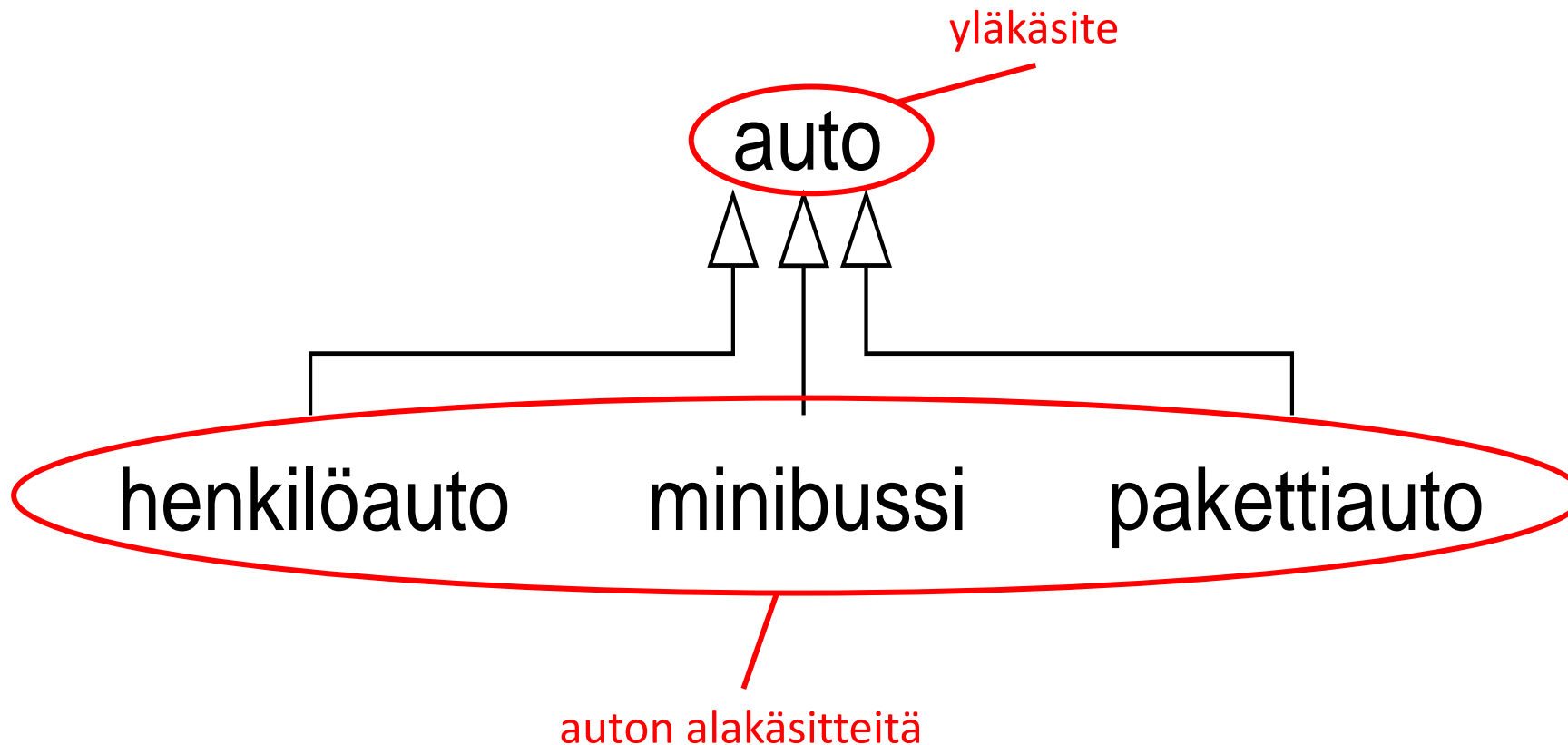
Hierarkkiset käsitesuhteet

- Hierarkkisessa käsitesuhteessa on kyse ylä- ja alakäsitteiden välisestä suhteesta, jonka voidaan ajatella kuvaavan käsitteen tyyppiä.
 - Esimerkiksi autot ovat yhdentyypisiä ajoneuvoja.
- Hierarkkisessa suhteessa alakäsitteellä on
 - kaikki samat käsitepiirteet kuin yläkäsitteellä
 - lisäksi ainakin yksi käsitepiirre, joka erottaa sen yläkäsitteestä ja muista lähikäsitteistä.
- Hierarkkisia suhteita voidaan hyödyntää esimerkiksi digitaalisten palvelujen kehittämisessä
 - hierarkioiden hyödyntäminen helpottaa tiedon löytämistä ja palvelujen käyttöä.

Esimerkki hierarkkisesta käsitesuhteesta (1/2)

- Koska hierarkkinen käsitesuhde kuvaa käsitteen tyyppiä, auton ja erityyppisten autojen kuten henkilöauton, minibussin ja pakettiauton välillä on hierarkkinen ylä-alakäsitesuhde
 - yläkäsite: auto
 - alakäsitteet: henkilöauto, minibussi ja pakettiauto.
- Kaikilla auton alakäsitteillä on samat käsitepiirteet kuin autolla: niillä on
 - kori
 - moottori
 - vähintään 4 pyörää.

Esimerkki hierarkkisesta käsitesuhteesta (2/2)

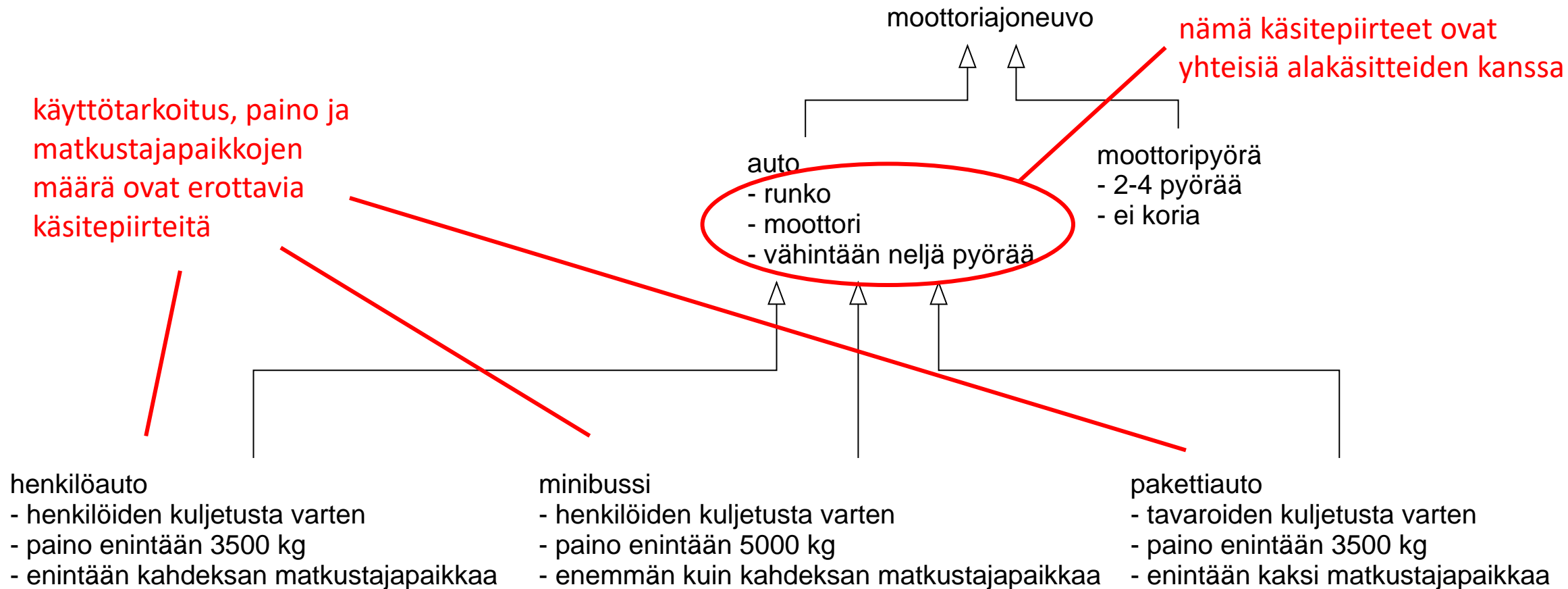
Hierarkkiset käsitesuhteet – käsitepiirretyypit (1/4)

- Sen lisäksi että auton alakäsitteillä henkilöauto, minibussi ja pakettiauto on kaikki samat käsitepiirteet kuin yläkäsitteellä auto, niillä on myös erottavia käsitepiirteitä.
- Henkilöauto ja minibussi on tarkoitettu ihmisten kuljettamiseen, kun taas pakettiauto on tarkoitettu tavarankuljetukseen.
 - Pakettiauto eroaa siis käyttötarkoitukseltaan henkilöautosta ja minibussista eli käyttötarkoitus on erottava käsitepiirre.

Hierarkkiset käsitesuhteet – käsitepiirretyypit (2/4)

käyttötarkoitus, paino ja matkustajapaikkojen määrä ovat erottavia käsitepiirteitä

nämä käsitepiirteet ovat yhteisiä alakäsitteiden kanssa

Hierarkkiset käsitesuhteet – käsitepiirretyypit (3/4)

- Koska yksi käsitepiirretyyppi ei aina riitä erottamaan lähikäsitteitä toisistaan, voi olla tarpeen tarkastella useampia käsitepiirretyyppejä rinnakkain.
- Käyttötarkoituksen lisäksi erottaviin piirteisiin kuuluvat tässä esimerkissä:
 - matkustajapaikkojen määrä
 - henkilöautossa enintään kahdeksan
 - minibussissa enemmän kuin kahdeksan
 - pakettiautossa enintään kaksi
 - paino
 - henkilöauto: enintään 3500 kg
 - minibussi: enintään 5000 kg
 - pakettiauto: enintään 3500 kg.

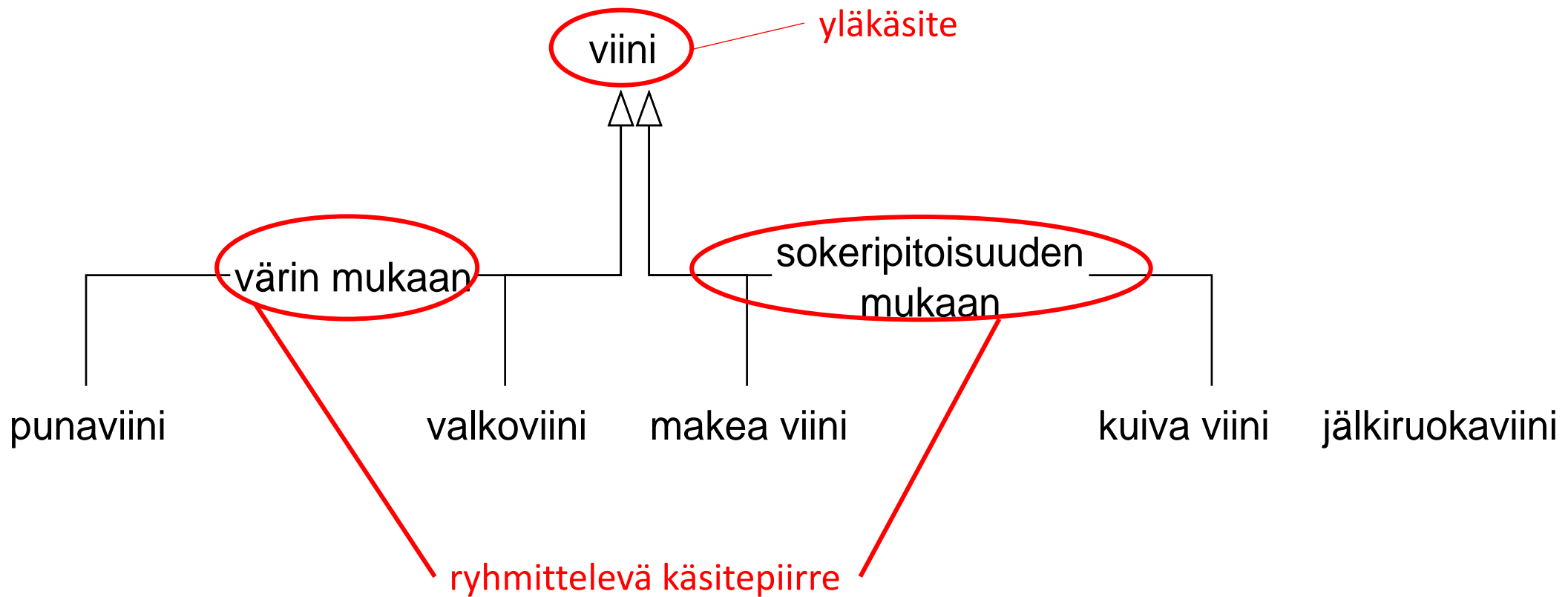
Hierarkkiset käsitesuhteet – käsitepiirretyypit (4/4)

- On tärkeää, että kullekin käsitteelle löytyy oma erottava piirteensä.
 - Käyttötarkoitus erottaa henkilöauton ja minibussin pakettiautosta, mutta ei henkilöautoa ja minibussia toisistaan.
 - Enimmäispaino erottaa minibussin henkilöautosta ja pakettiautosta, mutta ei henkilöautoa ja pakettiautoa toisistaan.
 - Matkustajapaikkojen enimmäismäärä erottaa henkilöauton, minibussin ja pakettiauton toisistaan.

Tehtävä 3

- Hierarkkisessa käsitesuhteessa alakäsitteitä voidaan ryhmitellä useasta eri käsitepiirteeseen perustuvasta näkökulmasta.
- Mitkä seuraavista ovat ryhmitteleviä käsitepiirteitä ja mitkä hierarkkisia alakäsitteitä? Löytyykö kaikille käsitteille paikka käsitejärjestelmästä näiden ryhmittelevien käsitepiirteiden avulla?
 - väri
 - jälkiruokaviini
 - kuiva viini
 - sokeripitoisuus
 - punaviini
 - makea viini
 - valkoviini

3. tehtävän ratkaisu (1/2)

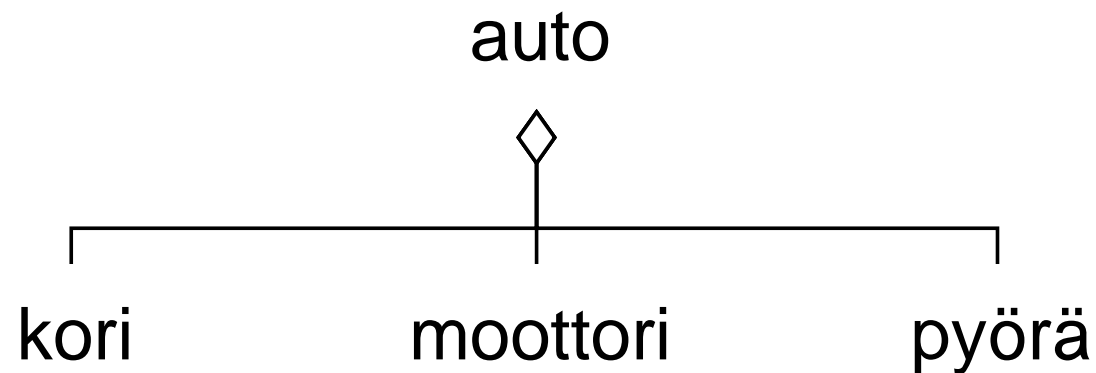

3. tehtävän ratkaisu (2/2)

- samaan alakäsiteryhmään kuuluvilla käsitteillä on yhteinen olennainen käsitepiirretyyppi
 - väri
 - sokeripitoisuus
- joka erottaa saman käsiteryhmän käsitteet toisistaan
 - puna-/valkoviini
 - makea / kuiva viini
- jälkiruokaviini kuuluu kolmanteen alakäsiteryhmään, joka voisi olla ”käyttötarkoituksen mukaan”

Koostumussuhteet

- Koostumussuhteessa alakäsitteet ovat yläkäsitteen osia ja yläkäsite on alakäsitteistä muodostuva kokonaisuus.
 - Esimerkiksi kori, moottori ja pyörä ovat auton koostumussuhteisia alakäsitteitä.
- Kaikkia koostumussuhteen osia ei aina ole välttämätöntä listata.

Assosiatiiviset suhteet (1/2)

- Hierarkkisen tai koostumussuhteen sijaan käsitteiden välillä voi olla assosiatiivinen suhde.
- Assosiatiivisia suhteita on monenlaisia ja suhteen tarkempi tyyppi käy yleensä ilmi käsitteen määritelmästä.

Assosiatiiviset suhteet (2/2)

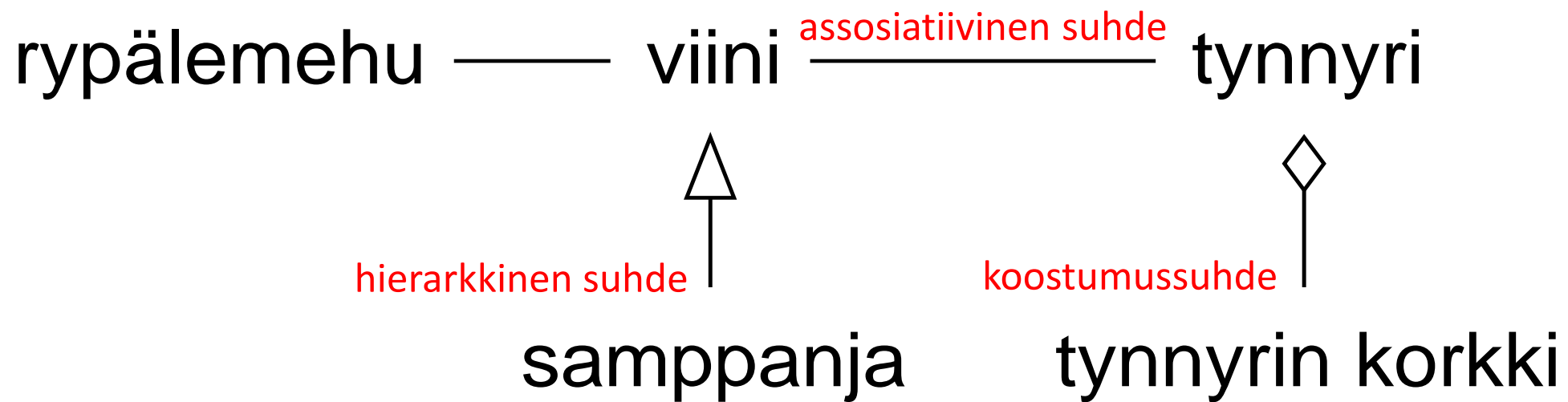
- Esimerkiksi seuraavien käsitteiden välillä on erilaisia assosiatiivisia suhteita:
 - ajaminen ja auto (toiminta – toiminnan kohde)
 - ajaminen ja kuljettaja (toiminta – toimija)
 - kuljettaja ja ajokortti (toimija – toimintaan liittyvä lupa)

auto — ajaminen — kuljettaja — ajokortti

Tehtävä 4

- Mitä käsitesuhteita seuraavien käsitteiden välillä on?
 - viini
 - rypälemehu
 - tynnyri
 - samppanja
 - tynnyrin korkki

4. tehtävän ratkaisu (1/2)

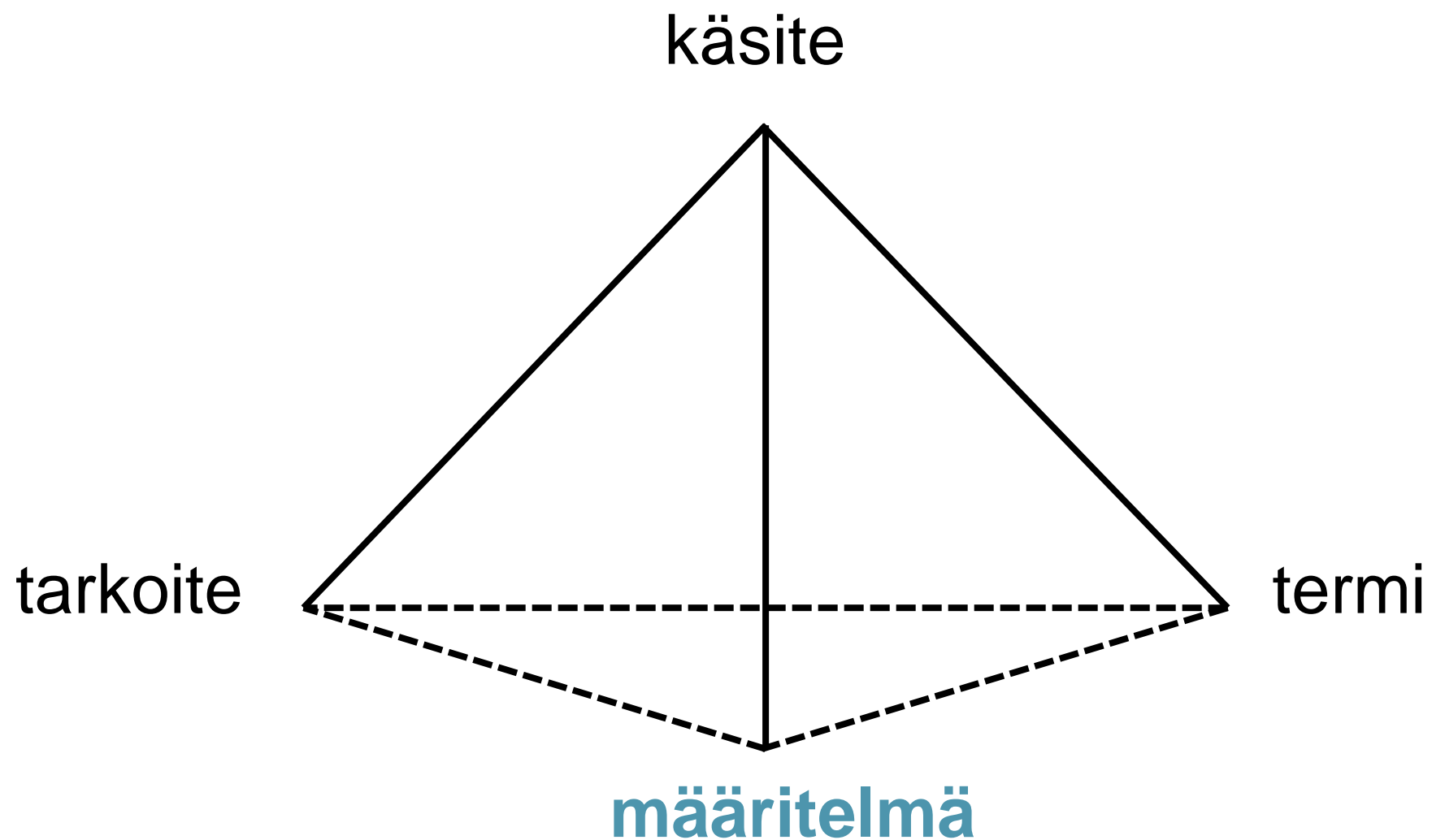

4. tehtävän ratkaisu (2/2)

- viinin valmistamiseen käytetään rypälemehua – assosiatiivinen suhde
- samppanja on yhdenlaista viiniä – hierarkkinen suhde
- viini kypsytetään tynnyrissä – assosiatiivinen suhde
- tynnyrin korkki on tynnyrin osa – koostumussuhde

Sanastotyön perusteet – määritelmät

Määritelmät

Määritelmät (1/4)

- Määritelmä on käsitesisällön kielellinen kuvaus.
- Määritelmän tulee vastata kysymykseen: mikä X on? jotta se tukisi käsitteen ymmärtämistä.
- Käsitejärjestelmää eli käsitteiden välisiä suhteita tulee käyttää apuna määritelmien kirjoittamisessa.

Määritelmät (2/4)

- Erikoiskielen käsitteen määritelmä on yleensä tarkempi kuin yleiskiellinen kuvaus käsitteestä.
- Määritelmän tulee kertoa, mistä käsitteessä on kyse ja erottaa se lähikäsitteistä
 - määritelmää kirjoitettaessa käytetään käsitepiirteitä
 - määritelmä kuvaa käsitteiden paikkaa käsitejärjestelmässä.
- Ulkoasu
 - terminologinen määritelmä alkaa pienellä kirjaimella, eikä sen lopussa ole pistettä.

Määritelmät (3/4)

- Ei ole olemassa vain yhtä oikeaa määritelmää, vaan saman käsitteen sisältö voidaan esittää eri tavoin sen mukaan mille kohderyhmälle määritelmä laaditaan ja mitä muita käsitteitä määritellään samalla kertaa.
- Määritelmässä voidaan käyttää
 - yleiskielen sanoja
 - erikoiskielen termejä, jotka ovat kohderyhmälle tuttuja
 - termejä, jotka viittaavat erikseen määriteltyihin käsitteisiin.

Määritelmät (4/4)

- Usein määritelmä perustuu hierarkkiseen käsitesuhteeseen – tällöin määritelmässä kuvataan käsitteen tyyppi.
- Määritelmässä nimetään yleensä mahdollisimman tarkka yläkäsite ja käsitepiirteet, jotka ovat olennaisia käsitteen erottamiseksi lähikäsitteistä.

MÄÄRITELMÄ = YLÄKÄSITE + EROTTAVAT KÄSITEPIIRTEET

Määritelmää täydentävä huomautus

- Huomautus voi sisältää esimerkiksi
 - hyödyllistä tietoa käsitepiirteistä ja -suhteista, jotka eivät ole niin olennaisia, että ne otettaisiin mukaan määritelmään
 - esimerkkejä käsitteen alakäsitteistä
 - viittauksia kirjallisuuteen (esimerkiksi lakeihin)
 - lisätietoja termien ja vastineiden käytöstä.

Huomautus on normaali virke, joka yleensä erotetaan määritelmästä typografisesti esimerkiksi sisennyksellä.

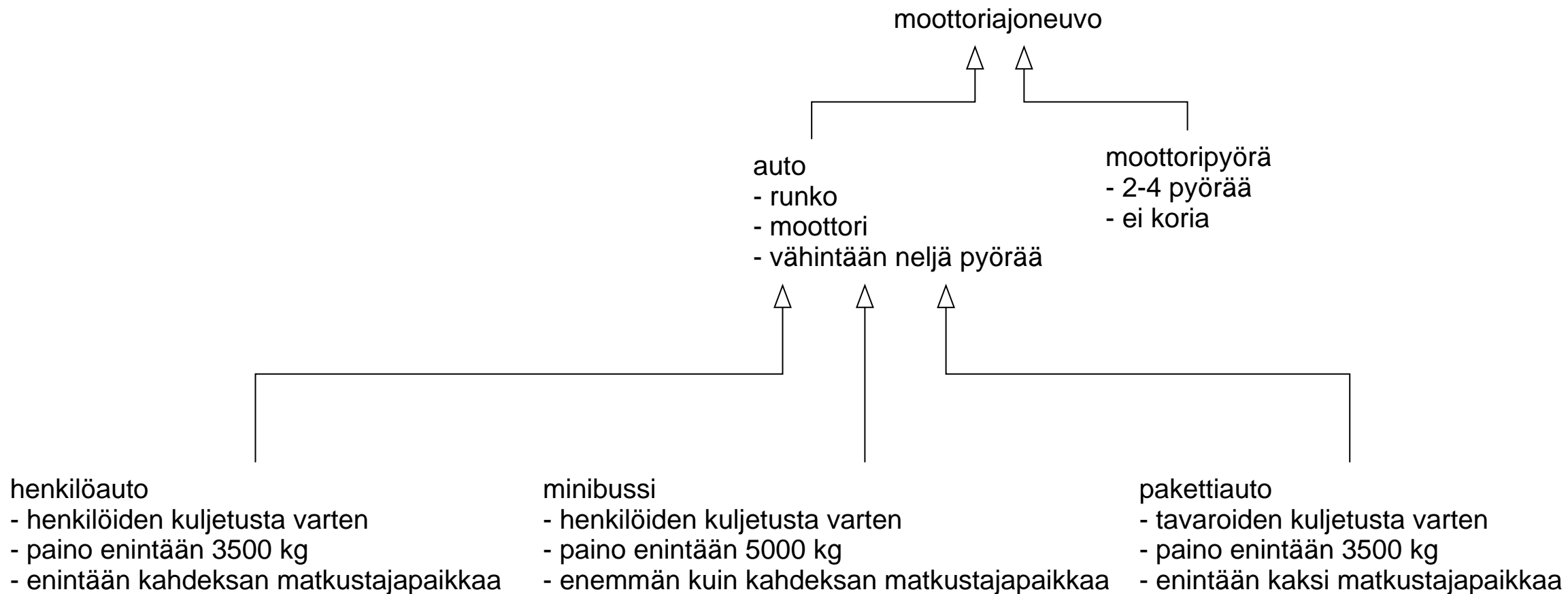
Käsitesuhteiden näkyminen määritelmässä (1/2)

- hierarkkinen käsitesuhde
 - jokin, joka...
 - jonkin tyyppi
 - jonkin alalaji
- koostumussuhde
 - jonkin osa, vaihe, osa-alue
 - osien muodostama kokonaisuus
 - johonkin sisältyvä, kuuluva

Käsitesuhteiden näkyminen määritelmässä (2/2)

- assosiatiivinen suhde
 - jostakin johtuva
 - jonkin tuloksena syntyvä
 - johonkin perustuva
 - johonkin vaikuttava
 - johonkin käytettävä
- jne.

Esimerkki määritelmän laatimisesta (1/3)

Esimerkki määritelmän laatimisesta (2/3)

- Laadittaessa määritelmää käsitteelle minibussi yläkäsitteeksi sopii auto, koska se on lähin hierarkkinen yläkäsite.
- Minibussilla on eri käyttötarkoitus kuin pakettiautolla, joten käyttötarkoitus on yksi minibussin erottavista käsitepiirteistä.
- Minibussissa on enemmän matkustajapaikkoja kuin henkilöautossa, joten matkustajapaikkojen määrä on 2. minibussin erottavista käsitepiirteistä.
- Minibussi voi painaa enemmän kuin henkilöauto ja pakettiauto, joten paino on minibussin 3. erottava käsitepiirre.

MINIBUSSI = AUTO + KÄYTTÖTARKOITUS +
MATKUSTAJAJAIPAikkojen MÄÄRÄ + PAINO

Esimerkki määritelmän laatimisesta (3/3)

- minibussin määritelmä voidaan siis laatia nimeämällä
 - yläkäsite
 - minibussin käyttötarkoitus, matkustajapaikkojen määrä ja paino
- MINIBUSSI = AUTO + HENKILÖIDEN KULJETUSTA VARTEN + ENEMMÄN KUIN 8 MATKUSTAJAJAPAIKKA + ENINTÄÄN 5000 KG**

minibussi

henkilöiden kuljetukseen tarkoitettu auto, jossa on enemmän kuin 8 matkustajapaikkaa ja joka painaa enintään 5000 kg

Tehtävä 5

- Määrittele pakettiauto:
 - Mikä on sopivin pakettiauton yläkäsitteeksi?
 - moottoriajoneuvo
 - tavarankuljetus
 - auto
 - Mitkä ovat pakettiauton erottavat käsitepiirteet?
 - käytä samoja käsitepiirretyyppejä kuin minibussin osalta: käyttötarkoitus, paino ja matkustajapaikkojen määrä

5. tehtävän ratkaisu

- pakettiauton
 - yläkäsite: auto
 - erottavat käsitepiirteet:
 - käyttötarkoitus: tavarankuljetus
 - paino: enintään 3500 kg
 - matkustajapaikkojen määrä: enintään kaksi

pakettiauto

tavarankuljetukseen tarkoitettu auto, jossa on enintään kaksi matkustajapaikkaa ja joka painaa enintään 3500 kg

Erottavat käsitepiirteet

- Määritelmässä on tärkeää mainita erottavat käsitepiirteet, jotta käsite voidaan määritelmän perusteella erottaa lähikäsitteistä.
- Aina ei kuitenkaan ole tarpeen ottaa määritelmään kaikkia erottavia piirteitä.
 - Esimerkiksi määriteltäessä käsitettä henkilöauto riittää, että mainitaan käyttötarkoitus ja matkustajapaikkojen määrä, koska näiden piirteiden avulla käsite erottuu sekä pakettiautosta että minibussista:

henkilöauto

henkilöiden kuljetukseen tarkoitettu auto, jossa on enintään kahdeksan matkustajapaikkaa

Määritelmän laatiminen

- Määritelmä ei saa
 - viitata itse määriteltävään käsitteeseen
 - sisältää liian rajaavia tai turhia käsitepiirteitä
 - sisältää liian vähän käsitepiirteitä.
- Käsitejärjestelmän hahmottelu auttaa rajaamaan käsitteen oikein:
 - valitsemaan oikean yläkäsitteen
 - valitsemaan käsitepiirteet, joiden avulla käsite on helppo erottaa lähikäsitteistä.

Esimerkkejä määritelmistä, jotka eivät täytä terminologisen määritelmän kriteerejä (1/2)

KULJETTAJA

henkilö, joka on auton kuljettaja

- määritelmä sisältää viittauksen määriteltävään käsitteeseen itseensä, eikä siksi anna riittävästi tietoa käsitteestä

täysi-ikäinen henkilö, jolla on ajokortti

- määritelmä sisältää liian rajaavia käsitepiirteitä: kuljettaja saattaa olla alaikäinen tai lakia rikkovalta kuljettajalta saattaa puuttua ajokortti

Esimerkkejä määritelmistä, jotka eivät täytä terminologisen määritelmän kriteerejä (2/2)

KULJETTAJA

kuljettajalla tulee olla turvavyö kiinni eikä hän saa olla nauttinut alkoholia

- määritelmässä ei nimetä yläkäsitettä ja lakia rikkova kuljettaja voi kuljettaa autoa myös käyttämättä turvavyötä tai alkoholin vaikutuksen alaisena

henkilö, joka liikkuu autolla

- määritelmä on liian laaja, koska se kattaa kuljettajan lisäksi myös autossa matkustavat henkilöt

Tehtävä 6

- Valitse makealle kuohuviinille sopivin määritelmä:
 - viini, johon on lisätty paljon sokeria
 - kuohuviini, joka on tarkoitettu käytettäväksi makeiden jälkiruokien kanssa
 - kuohuviini, jossa on sokeria enemmän kuin 50 g/l
 - juoma, jota on käytetty pitkään
 - kuohuviini, joka on valmistettu makeista viinirypäleistä
- Vinkki: tarvittaessa voit etsiä taustatietoa viiniasiantuntijoiden laatimista lähteistä.

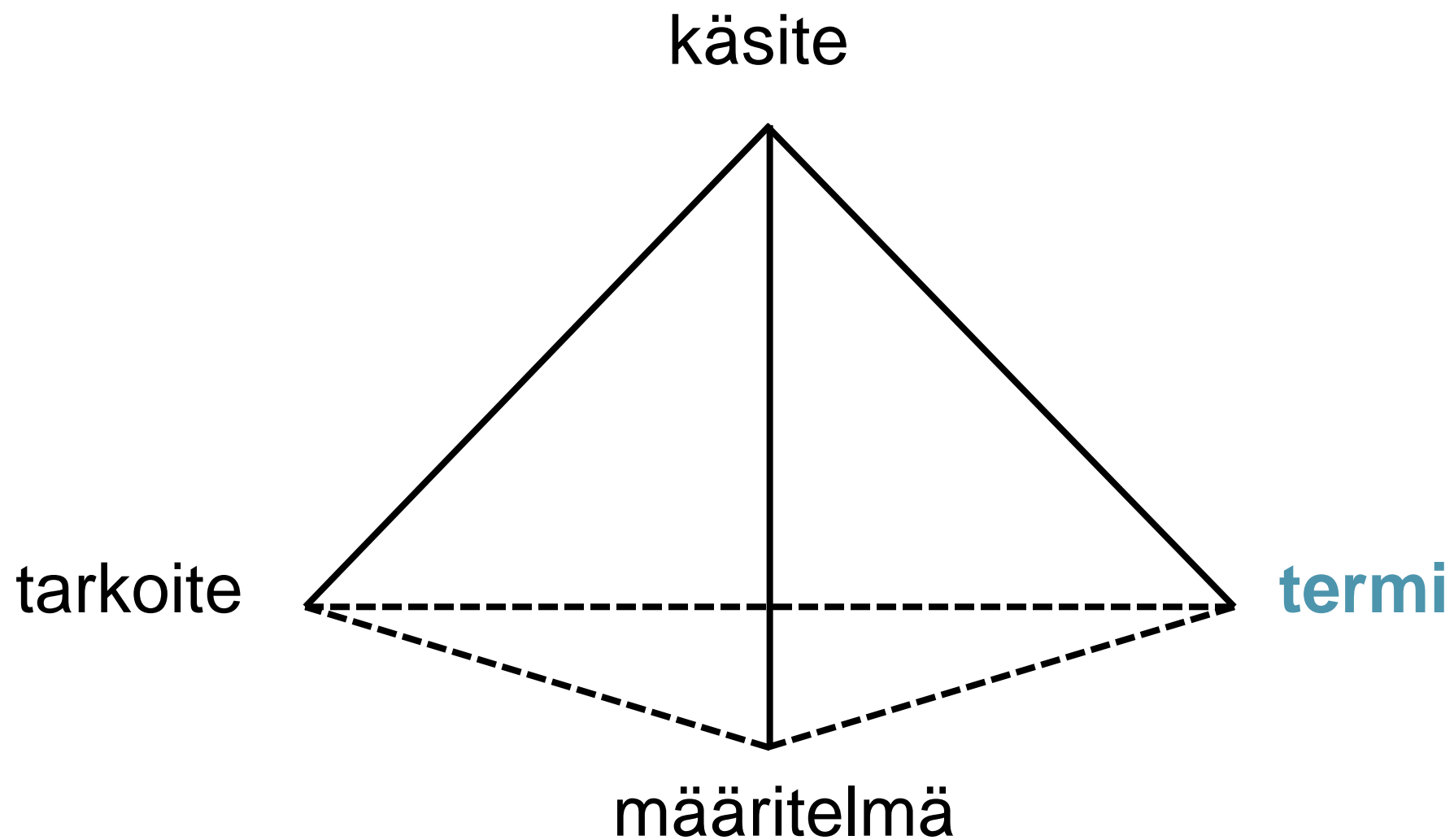
6. tehtävän ratkaisu

kuohuviini, jossa on sokeria enemmän kuin 50 g/l

- Perustelut:
 - kuohuviini on makean kuohuviinin lähin yläkäsite
 - viinin makeuden mukainen luokitus perustuu siihen, kuinka paljon sokeria valmis kuohuviini sisältää, ei siihen miten makeus on saatu aikaan (makeat rypäleet, sokerin lisääminen)
 - viinin käyttäminen muuttaa sokerin alkoholiksi, joten käyttäminen alentaa sokerin määrää
 - viinin makeus vaikuttaa siihen, minkälaisien ruokien kanssa sitä suositellaan nautittavaksi, mutta tämä ole olennaista makean kuohuviinin määrittelyn kannalta

Sanastotyön perusteet – termit

Termit

Termit (1/2)

- Sopivien termien avulla voimme edistää käsitteiden ymmärtämistä.
- Termi on helppo ymmärtää, kun se on
 - omakielinen
 - kuvaa olennaisia käsitepiirteitä
 - vastaa käsitejärjestelmää.
- Termejä valittaessa kannattaa ottaa huomioon, että muutkin kuin asiantuntijat tarvitsevat termejä ja tietoa erikoisalojen käsitteistä päivittäisessä elämässään.
 - Esimerkiksi erilaisten teknisten laitteiden yleistymisen ja palvelujen digitalisointi tuovat käyttöön uusia käsitteitä.

Termit (2/2)

- Termit ovat käsitteiden nimityksiä.
- Termien avulla välitetään tietoa käsitteen sisällöstä.
 - Joskus samaa termiä käytetään useammassa kuin yhdessä merkityksessä.
- Termit kuuluvat erikoiskieleen.
- Termi voi muodostua yhdestä tai useammasta sanasta.
- Uusi termi tarvitaan
 - omakieliseksi nimitykseksi uudelle käsitteelle
 - jos käytetty termi on selkeästi harhaanjohtava ja aiheuttaa usein vääriä miellelyhtymiä.
- Vakiintuneen termin vaihtaminen on yleensä vaikeaa.

Hyvän termin piirteitä (1/2)

- läpikuultavuus
 - ajokoe ja henkilötunnus – pelkän terminkin perusteella on mahdollista päätellä, mistä on kyse
- tarkoituksenmukaisuus
 - jäännösvero-termiä suositellaan lisävero-termin sijaan, koska lisävero antaa väärän käsityksen käsitteestä – kyse ei ole siitä, että veron määrää nostettaisiin, vaan siitä, että maksuun tulee aiemmin ennakkoperinnässä perimättä jäänyt veron osuus

Hyvän termin piirteitä (2/2)

- erottuvuus
 - peruskorjaus- ja perusparannus -termit vaikuttavat yleiskielen perusteella synonyymisilta, mutta viittaavat eri käsitteisiin
- omakielisyys
 - omakielisiä termejä on helppo käyttää, taivuttaa ja niistä voi usein muodostaa johdoksia (esim. vakuutus, vakuuttaja, vakuutettu, henkilövakuutus jne.)

Tehtävä 7

- Mitä termiä suomen kielessä pitäisi käyttää käsitteestä streaming (tiedon siirto ja käyttö yhtäaikaisesti niin, että käyttö aloitetaan ennen kuin tieto on kokonaisuudessaan siirretty vastaanottajalle)?
 - striimi
 - striimaus
 - suoratoisto
 - streaming
 - tiedonsiirto
- Mieti kaksi perustelua termivalinnalle.

7. tehtävän ratkaisu

suoratoisto

- helppokäyttöinen omakielisyyden ansiosta
- kuvaa käsitteen sisältöä

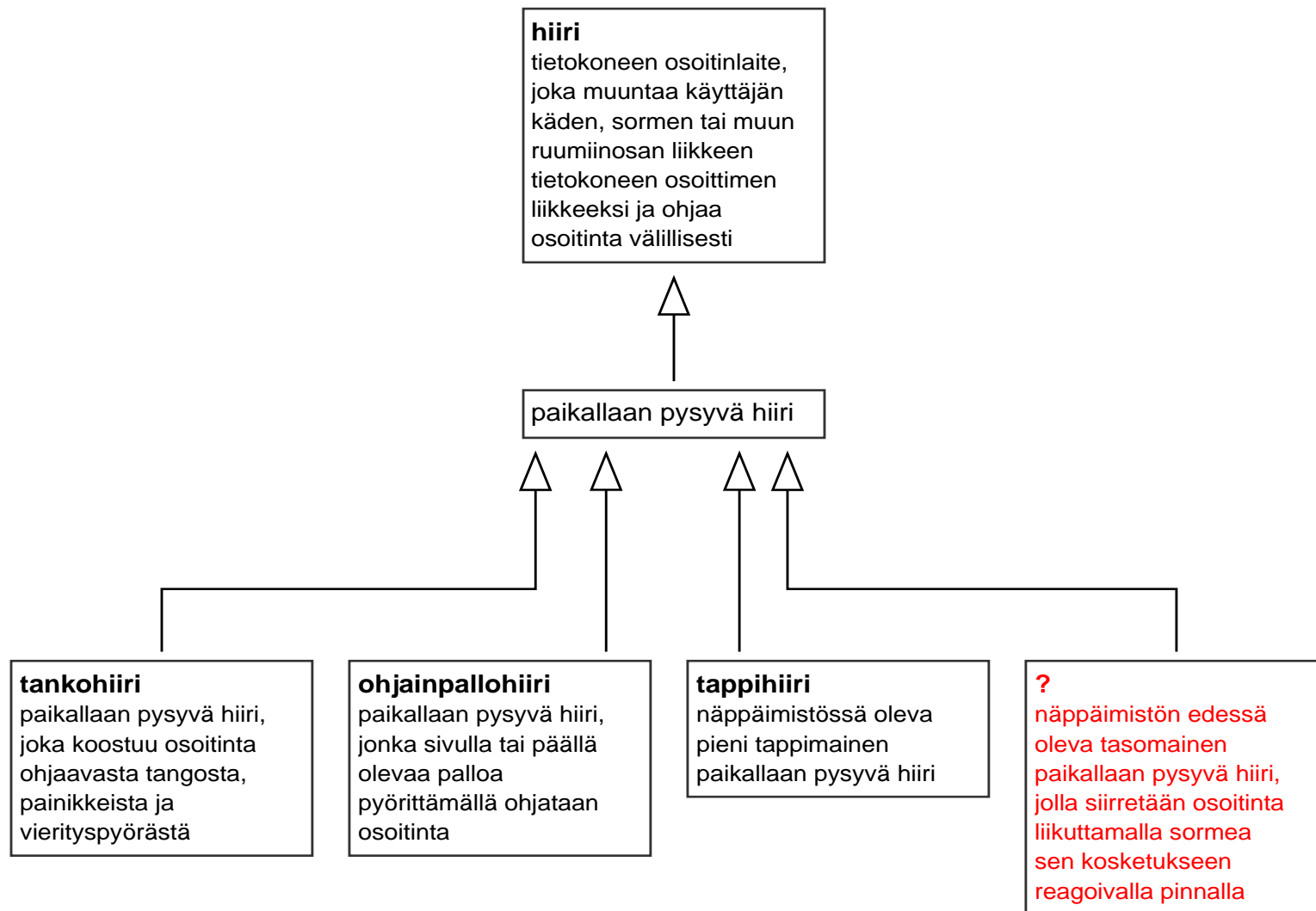
Termien käyttösuositukset

- Moniin käsitteisiin voidaan viitata useammalla eri termillä.
- Suositettavan termin johdonmukainen käyttö helpottaa kuitenkin ymmärtämistä.
- Termin käyttöä tulee välttää, jos termi
 - antaa väärän mielikuvan käsitteen sisällöstä
 - sekoittuu helposti toiseen termiin
 - on hankalakäyttöinen kielellisistä syistä.

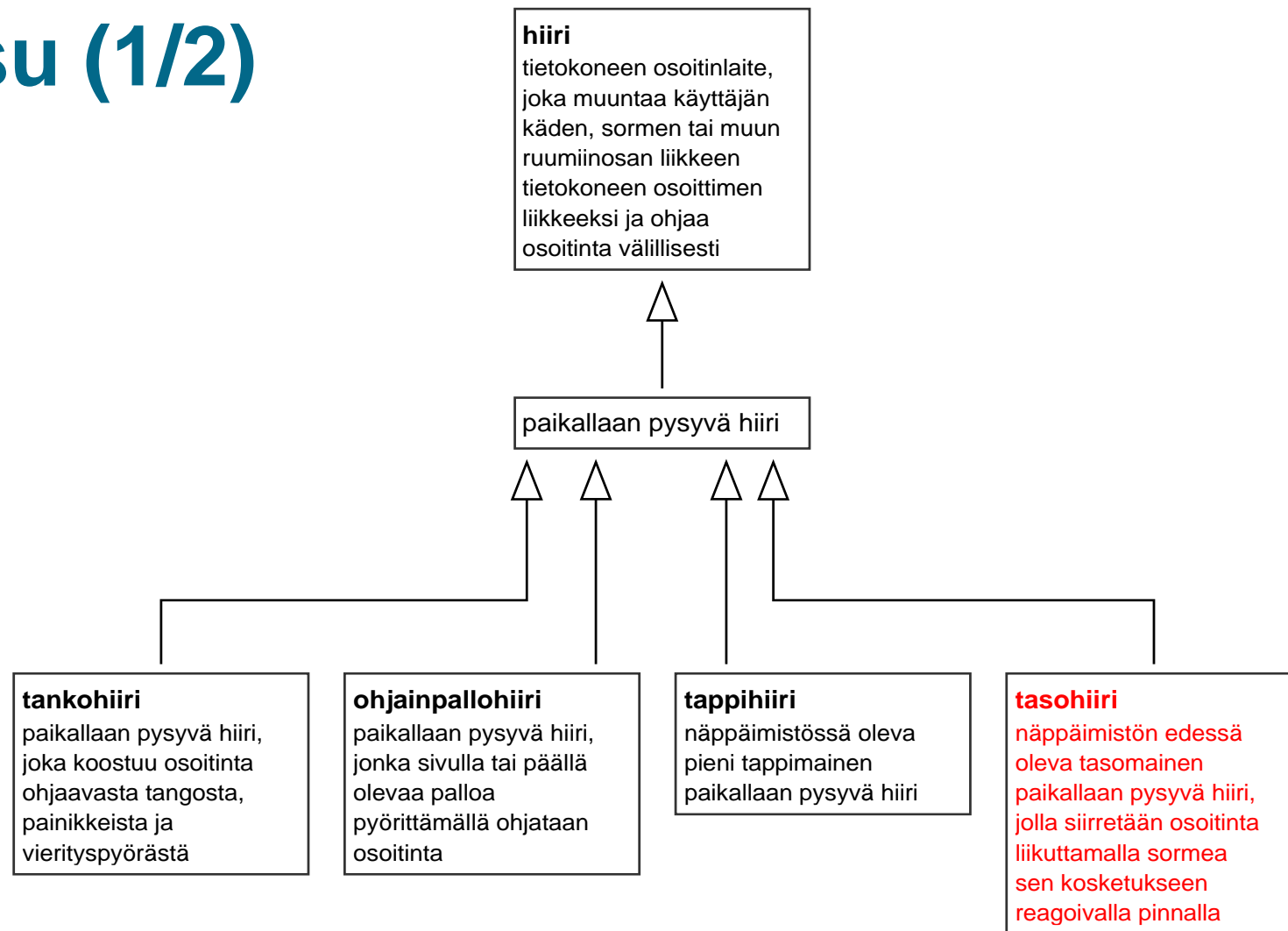
Tehtävä 8 (1/2)

- Mikä on sopivin termi käsitteelle: näppäimistön edessä oleva tasomainen paikallaan pysyvä hiiri, jolla siirretään osoitinta liikuttamalla sormeja sen kosketukseen reagoivalla pinnalla?
 - touchpad
 - kosketuslevy
 - tasohiiri
 - levyhiiri
 - ohjauslaatta

Tehtävä 8 (2/2)

8. tehtävän ratkaisu (1/2)

8. tehtävän ratkaisu (2/2)

tasohiiri

- helppokäyttöinen omakielisyyden ansiosta
- kuvaa käsitteen sisältöä (yhdentyyppinen hiiri, joka on tasomainen)
- erottaa käsitteen lähikäsitteistä (tankohiiri, ohjainpallohiiri, tappihiiri)
- vastaa käsitejärjestelmää ('hiiri' termin osana viittaa hierarkkiseen yläkäsitteeseen ja termi on muodostettu samalla periaatteella kuin muihin hiirityyppeihin viittaavat termit)

Sanastoprojekti

Sanastoprojektin suunnittelu

- Sanastotyötä on suositeltavaa tehdä työryhmässä, jossa on
 - sanastotyön asiantuntemusta
 - sanaston kohdealan asiantuntemusta.
- Suunnittelu/käynnistysvaiheessa tulee sopia sanaston
 - aiheista, arvioidusta käsitelmäärästä ja käytettävistä kielistä
 - kohderyhmistäJA
 - rajata työryhmän ja sen jäsenten tehtävät
 - suunnitella etenemisaikataulu
 - sopia aineiston käsittelytavoista ja käytettävistä työkaluista
 - suunnitella sanaston julkaisutavat.

Sanastoprojektin työnjako

- sanaston kohdealan asiantuntijoiden tehtävät ja vastuut
 - alan asiantuntemus
 - aihepiirin rajausta
 - asiasisällön oikeellisuuden tarkistaminen
 - termisuosituksista päättäminen yhdessä terminologin kanssa
- sanastotyön asiantuntijan (terminologin) tehtävät ja vastuut
 - terminologinen asiantuntemus
 - esim. määritelmien rakenne, käsitekaaviot, sanaston systemaattisuus
 - käytännön työ
 - esim. aineiston keruu ja käsittely, luonnosten teko, lausuntokierros, sanaston viimeistely

Sanastoprojektin vaiheet

Ohjeita sanastotyöhön

- [Sanastokeskuksen sivusto](http://www.tsk.fi) (www.tsk.fi)
- [Sanastotyön opas](#), Heidi Suonuuti. Julkaisija: Sanastokeskus TSK, 2012. ISBN 978-952-9794-32-4.
- Standardeja, ks. [SFS:n verkkokauppa](#):
 - ISO 704 Terminology work – Principles and methods
 - ISO 24156-1 Graphic notations for concept modelling in terminology work and its relationship with UML – Part 1: Guidelines for using UML notation in terminology work
 - ISO 15188 Project management guidelines for terminology standardization